

Roman, Michal

Spomienky – zdroj literárnovedného uvažovania

Opera Slavica. 2023, vol. 33, iss. 1, pp. 70-74

ISSN ISSN 1211-7676 (print); ISSN ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2023-1-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78277>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20230704

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

stále vracející. Protože – jak napovídají poslední bezútěšné události – ruská diaspora na Západě se pravděpodobně bude i nadále rozrůstat.

Anna Danielová

Bibliografie:

BLINOVA, O.: Ruskoje zarubež'je kak èmbrion novogo androginnogo bogočelovečstva (na primere rasskazov i publicistiki Zinaidy Gippius èmigrantskogo perioda). In: BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen èmigracii*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020.

KRJUKOVA, A.: Narrativ kak sredstvo samoutverždenija (o romanach Vladimira Nabokova *Otčajanije* i *Blednoje plamja*). In: BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen èmigracii*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020.

About the author

Anna Danielová

Masaryk University, Faculty of Arts, Department of Slavonic Studies, Brno, Czechia

an.danielova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1403-8758>

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

<https://doi.org/10.5817/OS2023-1-10>

Spomienky – zdroj literárnovedného uvažovania

НАЧНКО, М. К.: *Іван Михайлович і пані Марта: мікро-спогад про «не окремого» Івана Дзюбу*. Київ: ТОВ «7БЦ», 2022.

V ostatnom čase sa v Ukrajine rozmohlo písanie spomienok. Bývalých vojnových veteránov nahradili spisovatelia. K ním patrí aj profesor Kyjevskej štátnej národnej univerzity T. H. Ševčenka, súčasný azda najvýznamnejší literárny vedec, historik a kritik, básnik, prozaik a dramatik Mychajlo Najenko, DrSc. Doteraz vydal viac

ako 30 monografických prác o ukrajinskej literatúre a jej jednotlivých predstaviteľoch. Jeho práce vychádzali aj za hranicami Ukrajiny, vrátane Čiech a Slovenska. Svoj vzťah k českej a slovenskej literatúre vyjadril v spomienkovej knihe *Ozón zahraničia*¹ a najmä na vedeckých konferenciách v Prahe, Banskej Bystrici a inde. Doteraz vydal okrem vedeckých prác viac ako 10 spomienkových kníh, v ktorých spomína na O. Hončara, I. Drača, M. Vinhranovského, S. Jovenkovú, H. Ťuľunnya, I. Dziubu a iných. Nie je to len zaujímavé čítanie o ľuďoch, o ich záľubách, rodinnom živote, ale aj literárnovedné uvažovanie o ich umeleckej tvorbe a o ukrajinskej literatúre vôbec. Tentoraz by sme sa chceli pozastaviť pri spomienkovej knihe *Ivan Mychajlovyč a pani Marta. Mikro-spomienky „nie osobitne“ na Ivana Dziubu*², ktorá je podľa nás jedinečnou knihou z mnohých aspektov. Už samotný názov prezrádza, že reč bude nielen o samotnom Ivanovi Dziubovi, ale aj širšie, o ukrajinskej literatúre jeho obdobia.

Najprv kto je Ivan Dziuba (1936 – 2022). V Najenkových spomienkach vystupuje ako „orol epochy šesťdesiatnikov 20. storočia“ nielen preto, že v 60 rokoch vydal znamenitú knihu *Internacionalizmus či rusifikácia?*³ a neskôr aj ďalšie práce. Avšak spomínaná práca bola napísaná už v roku 1965 a odovzdaná ÚV komunistickej strany Ukrajiny (P. Šelest) a predsedovi vlády USSR (V. Ščerbickij), potom preložená aj do ruštiny a odovzdaná ÚV KSSZ, ktorá vyvolala veľký rozruch nielen v Ukrajine, ZSSR, ale mala aj veľký ohlas za jeho hranicami, hoci nevyšla knižne a bola určená predovšetkým vyššie uvedeným orgánom USSR a ZSSR a nie širokej verejnosti. M. Najenko spomína, ako sa vo forme samizdatu dostala medzi ľudí. Jej obsah vyššie uvedené stranické orgány a spoločenské organizácie označili za protisovietsky, buržoázno-nacionalistický, ba aj za zločinecký. Za jej propagáciu trpelo veľa ľudí nielen v Ukrajine, ale aj vo vtedajšom Československu. My dodávame, že túto prácu z Ukrajiny do Československa prepašovali prešovskí ukrajinisti, ktorí boli potom na popud sovietskej strany prenasledovaní a potrestaní väzením a prepustením z pôvodných zamestnaní. Práca sa potom ilegálne dostala na Západ a tam vyšla knižne najprv v Mníchove v ukrajinčine vo vydavateľstve Sučasniť roku 1968 a neskôr vyšla aj v ďalších štátoch v nemčine, angličtine, francúzštine, taliančine, čínštine a iných jazykoch. V Ukrajine táto významná práca vyšla knižne, ako sme uviedli, až v roku 1991. V socialistickom tábore bola zakázaná. Kto s jej obsahom súhlasil v Ukrajine toho zatkli a tak sa začalo masové zatykanie nepohodlných ľudí, predovšetkým disidentov, vrátane jej autora. Odsedel si vo väzení 18 mesiacov (1973) a nik ho potom nechcel zamestnať. M. Najenko spomína, aký veľký ohlas vyvolala

1 NAJENKO, M. K.: *Ozon zarubizžia*. Kyjiv: Osvita Ukrajiny, 2019.

2 NAJENKO, M. K.: *Ivan Mychajlovyč i pani Marta: mikro-spohad pro «ne okremoho» Ivana Dzubu*. Kyjiv: TOV «7BC», 2022.

3 DZJUBA, Ľ. M.: *Internacionalizm čy rusyfikacija?* Kyjiv: KM Academia, 1998.

táto práca, najmä medzi mladými ľuďmi – študentmi, vrátane mladých básnikov, výtvarníkov, hudobníkov, divadelných a filmových umelcov, ale aj literárnych kritikov, filozofov, historikov. Boli to však najmä básnici, ktorí prví verejne vyjadrili svoje názory a pocity v prelomových pre ukrajinskú literatúru básnických zbierkach: *Pravda klyče* (D. Pavlyčko), *Niž u sonci* (I. Drač), *Atomni predľudy* (M. Vinhranovskij), *Tyša i hrim* (V. Symonenko), *Zorianyj intebral* (L. Kostenková) a ďalší, ktorí sa opovážili vystúpiť podľa M. Najenka s „novou koncepciou literatúry, novým štýlom“, ktorá bola v opozícii tej, ktorá panovala v ZSSR od jeho vzniku. Zbierky D. Pavlyčka *Pravda klyče* (*Pravda volá*) a L. Kostenkovej *Zorianyj intebral* (*Hviezdny integrál*) boli nielen zakázané, ale aj zošrotované a zakázané uvádzať v tlači. L. Kostenková potom dokonca nemohla viac ako 10 rokov publikovať svoje diela. Staršia generácia ukrajinských spisovateľov až na malé výnimky (M. Ryľskij, P. Tyčyna, O. Dovženko a iní) hneď neprijala názory šesťdesiatnikov na poslanie umenia. I. Dziuba túto mladú generáciu podporil, ako spomína M. Najenko, najmä vo svojom vystúpení na veľkom literárnom večeri, venovanom V. Symonenkovi, keď povedal, že Vasyľ Symonenko zanechal nám veľký odkaz: vždy a všade hovoriť pravdu nahlas, posilňovať nacionálnu ideu a byť morálnou oporou pre spoločnosť. Aj toto Dziubové vystúpenie vyšlo tlačou až po 30 rokoch. K uvedeným básnikom sa postupne pridali aj prozaici O. Hončar, H. Ťuťunyk, R. Ivanyčuk, J. Hucalo, V. Drozd, V. Ševčuk, P. Skunc, I. Čendej a ďalší. Tak vznikol podľa M. Najenka nový prúd v ukrajinskej literatúre, ktorý obnovil modernú ukrajinskú literatúru z prvej polovice 20 rokov minulého storočia a dal jej nový, modernejší „šat“.

M. Najenko spomína, že v prvých zbierkach šesťdesiatnikov (I. Dziuba, M. Vinhranovskij a iní) sa prejavili ešte určité „rudymenty“ – pozostatky socialistického romantizmu, ale to malo podľa neho skôr svoje politické odôvodnenie ako presvedčenie. Hoci I. Dziuba sám seba vtedy ešte nepovažoval za odporcu sovietskeho režimu, anti-komunistu, ani nevystupoval otvorene proti nemu (písal okrem literárno-kritických článkov aj básne a prózu), nezabránilo tomu, aby ho neodsúdili ako nepriateľa ZSSR na 5 rokov, ktoré si vďaka protestov z celého sveta neodsedel celkom. M. Najenko si vysoko cení aj to, že I. Dziuba nikoho nezradil, lebo boli aj takí. Spomína si, že po prepustení z väzenia sa I. Dziuba dlho nemohol nikde zamestnať, až kým ho akademik O. K. Antonov, svetoznámy letecký konštruktér, neprijal na Aviazávod (bol to podľa Najenka hrdinský čin), kde pracoval v závodnom časopise 7 rokov, ale aj tak nemohol verejne publikovať svoje články. Hodno tu spomenúť, že podľa M. Najenka už v 20. rokoch sa v ukrajinskej literatúre pomerne silno prejavila vlna literárneho modernizmu, súzvučného so svetovým modernizmom prejavená v tvorbe mladého P. Tyčynu, M. Chvyľového, J. Janovského, M. Kuliša V. Pidmohyľného a iných.⁴

4 NAJENKO, M. K.: Ivan Mychajlovych i pani Marta: mikro-sporad pro «ne okremoho» Ľvova Džjubu. Kyjiv: TOV «7BC», 2022, s. 30.

M. Najenko v svojich spomienkach – úvahách zdôvodnil prečo vzniklo v Ukrajine literárne šesťdesiatníctvo (tak pomenovali v Ukrajine všetkých autorov, ktorí vystúpili s novou koncepciou poslania umenia v 60. rokoch XX. st.). Ono sa prejavilo aj vo výtvarnom, divadelnom, filmovom umení, ale v literatúre najsilnejšie. Uvádza tieto príčiny: 1) vzniklo ako dôsledok evolúcie myslenia v celej európskej a svetovej literatúre, 2) ako dôsledok obrodu tradícií ukrajinského modernizmu 20. rokov, 3) ako dôsledok vystúpenia O. Dovženka na zjazde sovietskych spisovateľov a článku M. Ryľského o potrebe krásy v ukrajinskej literatúre a 4) vplyvu newyorskej skupiny ukrajinských básnikov.⁵

M. Najenko spomína ako sa I. Dziuba po roku 1990 rýchlo etabloval ako vynikajúci literárny vedec, novátor, priekopník nového mysliteľa nezaťaženého ideológiou. Už prvá jeho práca *Bo to ne prosto mova, zvuky...* (*Lebo to nie je len jednoducho jazyk, zvuky...*)⁶ bola prijatá jednoznačne pozitívne, keďže vyjadrovala túžby a snahy miliónov ľudí Ukrajiny a preto bola aj vďaka vedeckému a umeleckému obsahu ocenená štátnou cenou T. H. Ševčenka, zvolili ho za člena akademie vied Ukrajiny, za ministra kultúry Ukrajiny, za predsedu výboru pre udeľovanie štátnej ceny T. Ševčenka, za šéfredaktora odborného literárnovedného časopisu *Sučasniť* a zapojili do vedeckého tímu, ktorý pracoval na nových dejinách ukrajinskej literatúry v 12 zväzkoch a do ďalších kolektívnych prác. Veľmi vysoko hodnotí Dziubovu fundamentálnu a programovú monografiu *Taras Ševčenko* (Kyjiv: Alternatyva, 2005), v ktorej jej autor z celkom nových pozícií pojednáva o živote a tvorbe ukrajinského génia na základe nového prečítania Ševčenkových básnických a prozaických textov a maliarskych diel. Podľa M. Najenka I. Dziuba predstavil čitateľom „Veľkého Kobzara ako novátorský literárny, filozofický, národný a spoločenský jav“, „odstraňuje v práci predchádzajúce nepresnosti, spotvorené hodnotenia jeho tvorby v cárskom Rusku, počas sovietskeho režimu a predkladá predstavu svojho moderného prečítania“.⁷ Je to podľa neho „moderná a vysoko profesionálna práca o Ševčenkovi“, akú doteraz nemala ukrajinská literárna veda, ani široká verejnosť. Preto aj s veľkou nevoľou hodnotí prácu svojho kolegu zo Ševčenkovej univerzity S. Rosoveckého, ktorý vydal prácu *Ševčenko. Sučasna biohrafia – Ševčenko. Súčasná biografia*⁹, v ktorej sa podľa neho dopustil celý rad nepresností, falzifikácií, manipulácií, ako predtým, počas cárského Ruska alebo sovietskeho obdobia, robili mnohí kritici a bádatelia.¹⁰

5 Tamže.

6 DZJUBA, Ľ. M.: *Bo to ne prosto mova, zvuky: cykl statej*. Drohobyč: Kolo, 2012.

7 Tamže, s. 72.

8 Tamže, s. 73.

9 ROSEVEC'KYJ, S.: *Ševčenko. Sučasna biohrafija*. Kyjiv: Duch i litera, 2020.

10 Tamže, s. 75 – 76.

Zaujímavé čítanie predstavuje jedna z kapitol, v ktorej na popud I. Dziubu napísal M. Najenko svoje hodnotenie kníh, ktoré boli odmenené štátnou Ševčenkovou cenou, počas jej udeľovania od roku 1962. Jeho hodnotenie prác dáva nám predstavu nielen o literárnom vývoji v Ukrajine v danom období, ale aj o prešľapoch, o mimo literárnych tlakoch pri udeľovaní cien, keď sa nie vždy brala do úvahy literárno-umelecká hodnota diela, ale... Až v období nezávislej Ukrajiny sa urobila náprava, keď sa predsedom výboru pre udeľovanie cien T. H. Ševčenka stal Ivan Dziuba. Postupne ceny dostali za najnovšie diela takmer všetci disidenti, neskôr okrem umeleckých diel boli ocení aj autori akademických vydání dejín ukrajinskej literatúry, vrátane Mychajla Najenka.

Nepodarilo sa nám uviesť všetky spomienky M. Najenka na I. Dziubu, na Dziubove podnety, zásluhy a práce, ktoré napísal, na jeho dominantné postavenie v ukrajinskej literárnej vede, dokonca ani na Dziubov vzťah k svojej manželke Marte a jej boj za jeho oslobodenie z väzenia, na svoje vlastné úsilie o postavenie pamätníka V. Symonenkovi v priestoroch Ševčenkovej univerzity (bol jej študentom), o vytvorenie samostatnej katedry ševčenkoznavstva (vedy o tvorbe T. H. Ševčenka) na univerzite T. H. Ševčenka, ani na vykreslenie ľudskej tváre I. Dziubu atď. Ale aj tak si myslíme, že Najenkove spomienky na Ivana Dziubu predstavujú aj podstatnú časť na dejiny ukrajinskej literatúry po roku 1945, preto môžu byť pre ďalších bádateľov impulzom, zdrojom ďalšieho, nového hodnotenia tohto literárneho obdobia.

Michal Roman

Bibliografia:

- DZJUBA, Ľ. M.: *Internacionalizm czy rusyfikacja?* Kyjiv: KM Academia, 1998.
DZJUBA, Ľ. M.: *Bo to ne prosto mova, zvuky: cykl statej.* Drohobyč: Kolo, 2012.
NAJENKO, M. K.: *Іван Мухайлович і пані Марта: мікро-спогляд про «не окремого» Івана Дзюбу.* Kyjiv: TOV «7BC», 2022.
NAJENKO, M. K.: *Ozon zarubizhja.* Kyjiv: Osvita Ukrajiny, 2019.
ROSOVEC'KYJ, S.: *Ševčenko. Sučasna biohrafija.* Kyjiv: Duch i litera, 2020.

About the author

Michal Roman

Slovak ukrainianist, Slovakia
michalroman1930@gmail.com

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.